

META L-KLIEM IKUN FULA MAQSUMA... JEW KWAŻI!

META NITKELLMU, U WISQ IŻJED AĦNA U NIKTBU, NIPPRUVAW NOQOĠDU ATTENTI BIEX NORQMU L-MESSAĠĠ TAGĦNA HALLI JINSTEMA' JEW JINQARA AĦJAR. F'DAN IL-PROĊESS NIBDEW NAGĦQDU FIL-KURITURI TA' MOĦĦNA BIEX MA NUŻAWX IL-ĦIN KOLLU L-ISTESS KLIEM. IMMA MHUX BIŻŻEJJED LI NVARJAW. IRRIDU NARAW LI NAGĦŻLU L-AĦJAR KELMA GĦALL-KUNTEST LI JKOLLNA. F'DAN L-ARTIKLU, IS-SUR DWAYNE ELLUL JIXĦET ĦARSTU LEJN IS-SINONIMI U L-ISFUMATURI LI ĠĠORR MAGĦHA KULL KELMA F'LINGWA

Spiss nisimgħu li l-Ingliż hu lsien rikk. Biex tkun taf kemm hu għani, aqbad kelma komunissima, ngħidu aħna, li biha tiddekrivi lil xi hadd irqiq (thin), u fittixha f'teżawru. Issib ruxxmata (jew forsi *koċċ/ħafna/balla/skoss/bizibilju*) għażliet li mill-ewwel juruk is-saħħa tal-Ingliż fl-għażla tal-kelma. Fosthom hemm dawn il-kliem u l-espressjonijiet:

slim, lean, slender, rangy, willowy, svelte, sylphlike, spare, slight; skinny, underweight, scrawny, bony, angular, raw-boned, hollow-cheeked, gaunt, as thin as a rake, as thin as a reed, like a matchstick, sticklike, size-zero, skin-and-bones, emaciated, skeletal, cadaverous, like a skeleton, wasted, pinched, undernourished, underfed; lanky, spindly, stringy, gangly, gangling, reedy, weedy; looking like a bag of bones, anorexic, anorectic; spindle-shanked; gracile, starveling, macilent.

Ħaġa minn ewl id-dinja, għaliex minħabba l-istorja twila tar-Renju Unit u l-kuntatti li l-kelliema Ingliżi kellhom mal-kelliema ta' ilsna oħra, il-vokabolarju tal-Ingliż hu fost l-aktar li xorob minn sorsi differenti. Is-sisien tiegħu huma Anglo-Sassoni u fuqhom hemm

saff ta' lessiku Rumanz, l-aktar Franciż, u saff ta' kliem Latin. L-Ingliż għamel tiegħu wkoll kliem minn diversi lingwi oħra li hu mxerred madwar id-dinja, u għadu jissellef (u jislef) il-kliem sal-lum.

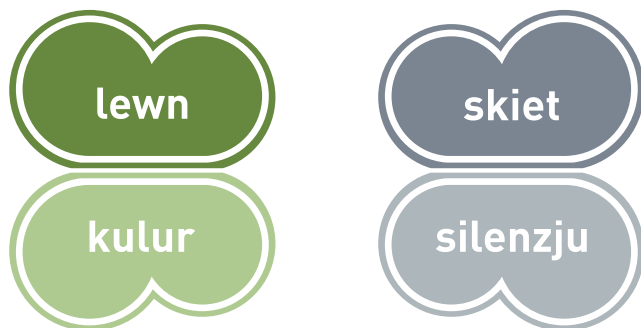
Fil-Malti wkoll seħħet xi haġa simili: il-pedament ta' lsienna hu l-Għarbi u fuqu, mas-snin, telgħu saffi ta' Sqalli, Taljan u Ingliż. L-influenza ta' dawn il-lingwi tinħass fil-ħsejjes li llissnu, fil-mod kif insenslu s-sentenzi, fil-mod kif niffurmaw il-kliem (eż. *xemx*, mill-Għarbi, tingħaqad mat-tarf Taljan *-ata* biex nagħmlu *xemxata*) u fil-kliem innifsu. Kull lingwa tiżviluppa bil-kuntatti li jkollhom il-kelliema tagħha mal-lingwi l-oħra. Dan proċess naturali li jarrikkixxi l-vokabolarju, kif jixhdu s-sinonimi.

Issa jekk tfittex u toqgħod taħseb ftit dwar kif bil-Malti tista' tiddekrivi lil xi hadd irqiq, ukoll għandek għażla wiesgħa ħafna ta' sinonimi:

mhux oħxon, 'rqajjaq, għadma rqiq, slim, fuq il-figure, żnell, miżrek, mislut, għaksi, xipli, donnu tal-ferli, qisu l-immarsuttlat, niexef, niexef għuda, niexef daqs ħarruba, 'mgħaddam, għadmu barra, għadma u ġilda, kustiljih barra,

ma fih xejn, magħlub, misbuk, 'mzakkak, mixrub, 'mkittef, 'mqadded, donnu żbiba, 'rqiġ sifja, qisu lasta, qisu stanga, qisu tentufa, qisu skeletru, qisu bakkaljawwa, qisu aringa, qisu hanex, qisu gattarell, qisu pespup, qisu msella, qisu xkatlu, qisu stikka, żaqqu ma' dahru, żaqqu ma' qaddu, għadam waħdu, donnu s-seba' snin tal-għaks, qisu naffar, qisu ta' Belsen, qisu għasluġ, qisu l-mewt il-qadima, donnu Lazzru ħiereġ mill-qabar, qisu tas-Santa Infażza, qisu tal-Biafra, donnu ħarrubu, 'rqiġ daqs rita ta' basla, se jinqasam, tara d-dawl minnu, jgħaddi r-riħ minnu, qisu kobba ħwejjeg

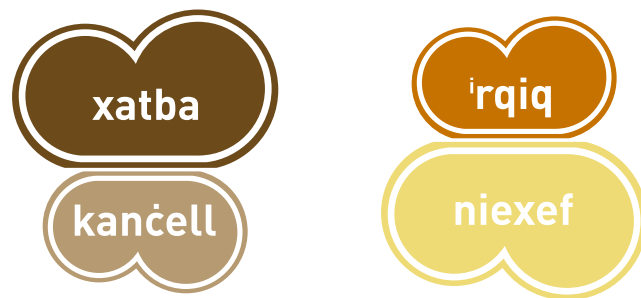
Imma qegħdin insemmu hafna l-kelma 'sinonimi' u għadna m'għedniex x'inhuma eżatt. F'sentenza *semplici/helwa/pulita* (jew forsi anke *petita*) nistgħu ngħidu li dawn huma kliem bl-istess tifsira. Bħal: *jum-gurnata; lewn-kulur; moxt-pettne; 'lsien-lingwa; 'lsir-skjav; sliem-paċi; skiet-silenzju.*

Definizzjoni aktar inklużiva u mlaħħma tista' tkun li s-sinonimi huma kliem li jinstema' differenti imma li għandu l-istess tifsira jew tifsira qrib hafna ta' xulxin. Għaliex – kif jidher mill-għażliet li nsibu fil-Malti għal 'rqiġ – jista' jkun li l-għażla tkun wiesgħa hafna. Pereżempju, għall-idea ġenerali tal-kelma Ingliża *mother* fit-taħdit bil-Malti hemm min juża *omm, ma, mamà, mamma, mummy* u *xiħa*. Bl-istess mod, fit-taħdit, *bxara, aħbar, novità, notizia* u *news* ukoll jaqsmu bejniethom l-istess idea, bħalma jagħmlu, ngħidu aħna, *grada, xatba, kancell* u *gate*.

Issa hawn tqum diskussjoni dwar jekk dawn il-gruppi ta' kliem humiex kollha jirriflettu l-istess tifsira. Fi kliem ieħor: ir-relazzjoni ta' bejn *lewn* u *kulur* jew *skiet* u *silenzju* tista' titqiegħed fl-istess livell tar-relazzjoni bejn *xatba* u *kancell*, *omm* u *xiħa*, *'rqiġ* u *niexef*? Hemm dibattitu sħiħ fuq x'inhom sinonimija (xebh) u fejn għandha titpoġġa l-linja fina ta' bejn

is-sinonimija, is-sinonimija assoluta u l-kważi-sinonimija jew pseudosinonimija.

Hawn tajjeb nelenkaw disa' differenzi tipiċi bejn is-sinonimi li nnota Collinson (*Comparative Synonymics*, 1939), li huma diskussi wkoll minn Oliver Friggieri (*Dizzjunarju ta' Termini Letterarji*, 2000):

1. kelma aktar ġenerali minn oħra (*karab-beka; mexa-zappap; xorob-legleg*);
2. kelma aktar intensa minn oħra (*wissa-widdeb; kiel-thanzer*);
3. kelma aktar emottiva minn oħra (*parpar-telaq; miet-ħalliena; qatel-raqqad*);
4. kelma li tista' timplika ċensura jew approvazzjoni morali aktar minn oħra (*berbaq-nefaq; korna-bidel*);
5. kelma aktar professjonali jew teknika minn oħra (*omīcidju-qtil; wirt-suċċessjoni*);
6. kelma aktar letterarja minn oħra (*ħajr-ringrazzjament; hena-paċi; tmiem il-gimgħa-weekend*);
7. kelma aktar kurrenti jew diskursiva minn oħra (*xagħar-dliel; ippreżenta-annonzja; ikkattjat-mibni b'saffejn*);
8. kelma aktar djalettali jew lokali minn oħra (*manoċċa-tajra; boxxla-antiporta*);
9. kelma aktar marbuta mat-taħdit tat-tfal minn oħra (*pappa-ikel; ċejċa-ħelu; tetu-kelb*).

Diversi studji, kemm lokali u kemm internazzjonali, juru li bosta mill-kelmiet li huma komunement meġjusin sinonimi, għalkemm ġeneralment jaqsmu t-tifsira ewlenija, hafna drabi jkollhom sfumaturi differenti. U huwa proprju fin-numru u l-varjetà ta' dawn il-kliem u l-espressjonijiet li tispikka r-rikkezza ta' lingwa.

Allura, jekk ngħidu li l-Malti huwa lingwa rikka jkollna raġun ukoll, mhux hekk?